

בענין לא תקח אשה לבני מבנות כנען

בראשית (כ"ד ב'): "ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו, שים נא ידך תחת ירכי, ואשביעך בה' אלהי השמים ואלהי הארץ אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרב, כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק".

וראיתי לדודי זקני ראש הגולה הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל, בספרו בן איש חי על התורה פרשת שופטים (על הפסוק לא תזבח דרכיו ע"א): "כל אדם הנושא אשה צריך לבדוק בהשורש שלה, דהיינו אמה ואם אמה, שמא יש בהן דופי של זנות, שאז אפשר שגם האשה הזאת שיצאה מזה השורש תהיה מנאפת, ועיקר הבדיקה היא רק בענין זה שהוא דופי של ערוה ולא בענין אחר, כי דופי זה דוקא הוא אפשר להתפשט בנולדים מהם וכו', ולכן אם זאת האשה השורש שלה יש בו דופי של זנות ומטונף בדבר רע כזה, הרחק ממנה, כי בודאי יתעורר השורש בדופי שלו גם אצל האשה הזאת ותנאף גם היא כאמה".

ענין שם בכל דברות קדשו ז"ל שהאריך בזה שבנולדים יש השפעות מאביו ואמו, ומכל מקום כתב ש"עיקר הבדיקה היא רק בענין זה שהוא דופי של ערוה ולא בענין אחר, כי דופי זה דוקא הוא אפשר להתפשט בנולדים מהם" כנזכר לעיל.

אבל ראיתי בספר כלי יקר על התורה בראשית (כ"ד ג') שכתב: "טבע האבות נמשך גם לבנים, וזה דווקא באותן עבירות הבאים מפאת החומר, כאכילה, זימה, כיליות וקנאה, וכל המידות הרעות הנתלן בחומר, נגעים אלו מתפשטים מהאבות לבנים, ותולדותיהן כיוצא בהם, אבל עבודה זרה דבר התלוי בשכלו של אדם אינו מתפשט מאבות לבנים, כי שלשה שותפין באדם, החומר בא מן אב ואם, לפיכך כל מעשה אבות התלויים בחומר ירשו הבנים, אבל האמונה היא תלויה בשכלו של אדם, והרי הקב"ה הוא הנותן בו נשמה ושכל, למה יתפשט זה מאבות לבנים, על כן היה [אברהם אבינו ע"ה] מרחיק הכנענים שהיו שטופי זמה וכמה מיני עבירות הנתלים בחומר האדם זולת עבודה זרה, ולא הרחיק לבן ובתואל שלא היה בהם כי אם פחיתות עבודה זרה לבד".

וכיסוד דברי בעל כלי יקר ז"ל שמידות רעות עוברות בתורשה לבנים - כבר כתב חד מאבירי קמאי הוא הר"ן ז"ל בספר דרשותיו המופלאות (דרוש חמישי דף ##) וזו לשונו: אמר לו אברהם לא תקח אשה מבנות כנען, ישמרהו השי"ת ויהיה עמו, כי הנדבק בטובים גורם שיתקרב בנו לעבודת השי"ת, ומי שאינו עושה כן גורם לזרעו הריחוק ממנו.

ועם היות לבן אבי רחל ולאה עובד עבודה זרה, בחר יצחק להתחתן בו יותר משיתחתן עם בנות כנען, והטעם לכל זה, כי תכונות נפשיות נמשכות ומשתלשלות מאבות לבנים, לפי שהם טבעיות נמשכות אחר המזג לתת הכנה וכו', ולזה מאשר היו בנות כנען מוטבעים בתכונות רעות, היו בוחרים האבות להתרחק מהם, ולהתדבק במי שאינו מוטבע באותן התכונות הרעות גם כי היה עובד עבודה זרה, לפי שאותן התכונות עוברות ונמשכות בזרעם, והם כמו חולי הגוף נקראים בספרי הרפואה חלאים ירושיים.

ולפי שמצוות ועבירות התורה על שני פנים, מהם יעשו רושם בגוף ובנפש יחד, ומהם שלא יעשו רושם רק בנפש לבד. והרושם ההוא שיהיה בנפש לבד, עם היותו מזיק מאד - לא יועבר לבנים, כי אין לנפשות יחס וקורבה כלל. אבל אותן שירשמו וישנו לרע הנפש והגוף, בהכרח יעבור רשומם אל המשתלשל מהם. ואשר ירשמו לרע הנפש והגוף, הם העבירות שיש להם מבוא בתכונות נפשיות, כשנאה וקנאה ואכזריות וכילות ודומיהם, כי אלו יעשו רושם רע בנפש כי הם העברה ותכונה רעה, ומלבד זה יעשו רושם רע בגוף.

וכזה בכל התכונות הנפשיות מי שהוא מורגל אליהם, מטה מזגו וטבעו שיהיה מוכן להם, וברוב יהיה טבע הבנים שוקד על טבע האבות, ולכן רוע תכונות אנשי כנען היה מתחייב שיהא נמשך לבניהם אחריהם.

ועם היות לבן עובד עבודה זרה, לא יתחייב שיהיה טבע צאצאיו נמשך אחריו כלל. כי הדבר היותר ראוי להשמר ממנו, הוא מה שיש לו מבוא בתכונות הנפשיות וכו', והתכונות הלבביות הנקראות הפעליות הנפשיות, שורש העבודות כולן ושורש העבירות כולן, ומפני זה היו האבות מזהירין מהתחתן בבנות כנען, להיות הכנותיהם

הלבביות רעות, עוברות לבניהם אחריהם על הצד שאמרנו, כי הן רושמות הנפש והגוף, ומצד הרושם שירשום בגוף ימשך לבניהם אחריהם", עיין שם כל דבריו היקרים.

אמנם טעם הר"ן ז"ל חלוק מטעם הרב כלי יקר ז"ל, דהר"ן ז"ל טעמו שקלקול בדעות אינו עובר בתורשה לבנים, כי קלקול זה הוא בנפש "ואין לנפשות יחס וקורבה כלל" כלשונו, אבל הרב כלי יקר ז"ל כתב הטעם שקלקול במידות עובר בתורשה כיון שהוא בחומר האדם, אביו ואמו, מה שאין כן קלקול בדעות תלוי בנשמה ובשכל, שזה חלק השי"ת שהוא השותף השלישי וכאן אין שייך שיעבור בתולדה לבנים כנ"ל.

על כל פנים רבותינו הן הר"ן ז"ל והן הרב כלי יקר ז"ל סוברים שכל קלקולי מידות רעות יכולים לעבור בתורשה מאבות לבנים, ולא רק קלקול ערוה כאשר כתב רבינו הבן איש חי ז"ל וצ"ב.

ואכתוב כאן שבענייני מימי תמהתי, וכי בתואל ולבן רק קלקול **בדעות** היה להם, ולא היו מקולקלים **במידות רעות**, והרי בתואל רצה לרצוח את אליעזר כדרשתם וכנרמז בקרא "ויושם", והובא בילקוט שמעוני בראשית (רמז ק"ט), הרי טבע האכזריות, והיה בתואל בועל כל בתולות לפני נישואיהן לבעליהן, כדרשתם ז"ל הובא בילקוט שמעוני שם, הרי ששטוף בתאוות היה ורגיל בזימה.

ואותו הדבר בנו לבן, ותולדותיו כיוצא בו, הוא לבן שביקש לעקור את הכל ולרצוח אם על בנים, עם שהם הם בניו וצאצאיו, היש לך אכזריות גדולה מזו, ושטוף בתאוות ממון היה כדפירש רש"י ז"ל בראשית (כ"ד כ"ט), ועשק ורימה גם את אנשי מקומו כדרשתם במדרש רבה (פעי"ט סי"ט), וכן רימה ואינה את יעקב אבינו מאה פעמים ככתוב במקרא, ואמרו במדרש בראשית רבה (פעי"ד סי"ד) שלבן כל דבר יפה ונחמד שהיה רואה היה נוטלו עיין מתנות כהונה שם, ועוד ועוד.

ואם ננקוט "הוא לבן הוא כושן רשעתיים הוא בלעם", כאומרם במסכת סנהדרין (ק"ה ב'), והרי כושן רשעתיים עשה שתי רשעויות, אחת שחילל את השבועה, ואחת ששיעבד את ישראל שמונה שנים כאומרם בירושלמי נזיר (פ"ט ה"א) ע"ש.

ואין צריך לומר כשנאמר שלבן הוא בלעם והוא כבר ידענו שהיה מצויין במידות רעות עד למאוד, והיה לו עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה, כדתנן במסכת אבות (ספ"ה מ"ט), ונקרא בעור שבא על בעיר כדרשתם בסנהדרין שם, ואף שננקוט דאין הדברים כפשטן ולבן אינו בלעם, עיין בזה לגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו בן יהוידע סנהדרין שם (ק"ה ב' וק"ו ב'), די במה שהבאנו לראות קלקול מידותיו של לבן, ובמה היו עדיפי בתואל ולבן מאנשי כנען אתמהא.

ולפי זה צריך לומר שהטעם שלא היו רוצים אבותינו הקדושים ע"ה לקחת בנות כנען הוא, משום שכנען ארור היה ואין ארור נדבק בברוך, וכדפירש רש"י ז"ל בראשית (כ"ד ט"ל) ועיין בכל המפרשים שם.

* * *

בראשית (כ"ד ח'): "ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך, ונקית משבעתי זאת, רק את בני לא תשב שמה".

פירש רש"י ז"ל: "ונקית משבעתי וגו', וקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא", והם בני כנען היו, ולפי זה תקשי לך לטעם הר"ן ז"ל והרב כלי יקר ז"ל מדוע יקח מהם, והם בני כנען רעים ומושחתים במידות כנ"ל, והיה לו לאברהם לומר שיקח מבנות לוט או ישמעאל כדפירש רש"י שם (פסוק מ"ט) ואפנה על ימין או על שמאל ע"ש.

אבל לא קשיא כי ראיתי לרבינו הרמב"ן ז"ל שם שכה כתב: "ונקית משבעתי זאת, לא הרשה אותו לקחת לו אשה מבנות כנען, אבל שיהיה הוא פטור, וה' הטוב בעינינו יעשה, ורש"י כתב וקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא, ואם כנענים הם חלילה לו, ובאמת שהם מזרע כנען, שהכתוב אומר לעיל (י"ד י"ג) ממרא האמורי אחי אשכול ואחי ענר, ובבראשית רבה (פנ"ט ס"ח) אמרו אשר לא תקח אשה וגו', הזהירו בבנות כנען ענר אשכול וממרא, כי עליהם אמר "אשר אנכי יושב בקרבם", כי הוא לא היה יושב בכל הכנעני, כי עמים רבים היו, אבל הזהיר על אלה בעלי בריתו, וכל שכן על האחרים. אבל ונקית משבעתי, שיהיה הוא פטור, ואברהם הוא היודע ביצחק הצדיק שישמע לאביו ושיזהר מהם, וילך לו אל ישמעאל או ללוט ויתר העמים" עכ"ל, והר"ן והכלי יקר יפרשו כדברי הרמב"ן וא"ש ודוק.